

KARAVIŠKIŲ 6-OJI AKMENS AMŽIAUS GYVENVIETĖ

Gytis PILIČIAUSKAS

Karaviškių 6-oji akmens amžiaus gyvenvietė (Varėnos r., Kaniavos sen.) yra Karaviškių kaimo PR dalyje, buvusio Dubos ežero P krante, limnoglacialinės terasos pakraštyje. Ją atrado T. Ostrauskas 1994 m., 1997–1999 metais tyrinėjo VU ir LII ekspedicijos (žr. *ATL 1994 ir 1995 metais*, V., 1996, p. 316; *ATL 1996 ir 1997 metais*, V., 1998, p. 32–34; *LA*, V., 1999, t. 16, p. 229–238; *ATL 1998 ir 1999 metais*, V., 2000, p. 58–61).

2000 m. LII ekspedicija tęsė Karaviškių 6-osios gyvenvietės tyrinėjimus. Darbus parėmė Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas pagal programą „Žmogaus ir gamtos santykiai nuo seniausių laikų iki Kristaus (X–I tūkst. pr. Kr.) Lietuvoje“. Siekta ištirti teritoriją šalia gruntinio kelio Krokšlys–Dubičiai, kad ateityje būtų galima surinkti radinius iš po keliu esančio apardyto kultūrinio sluoksnio, mašinų srautą nukreipiant iš-tirta paminklo dalimi. Taip pat tikėtasi iškasti daugiau virvelinės keramikos šukių tikslesnei puodų rekonstrukcijai. V gyvenvietės dalyje, šalia 1999 m. tirtu 5-to ploto, ištirtos 7 perkasos – iš viso 113 m².

Gyvenvietėje aptiktas vidutiniškai 20 cm storio kultūrinis sluoksnis – rusvas smėlis, kurį dengė 15–25 cm storio tamsiai pilkas arimas. Pasitaikė dvi 85 ir 120 cm gylį siekiančios medžių išvartos. Prie pat kelio Krokšlys–Dubičiai esančiose perkasose dirvožemis buvo nustumtas, o apardytas kultūrinis sluoksnis užpiltas pilku, su žvyru maišytu smėliu. Balsvo smėlio – žemio paviršiuje išryškėjo 2 židiniai: 50 ir 40 cm skersmens bei 18 ir 10 cm gylio juosvo ang-

lingo smėlio dėmės. Anglys buvo surinktos ir nusiųstos radiokarboniniam datavimui į Kijevą. Šalia židinių ir juose pačiuose aptikta daug perkaitusių akmenų, jų trupinių.

Akmens amžiaus radiniai buvo paplitę arime, kultūriniame sluoksnyje, išvartose. Surinkta 1617 titnagų, iš kurių 760 (47%) perdegę. Netoli židinių pasitaikė 6 trikampiai mikrolitai, iš kurių 2 apdirbti dvipusiu retušu, 2 iš nuoskalų pagaminti kirveliai, 5 retušu ir nuskėlimais arba laužimu ir nuskėlimais suformuoti rėztukai. Šie dirbiniai tipologiškai datuoti ankstyvuju mezolitu. 4 mikrorėztukai ir 2 lancetai galėjo priklausyti vėlyvojo mezolito–vidurinio neolito vienai ar kelioms gyvenvietėms. Pačioje kultūrinio sluoksnio apačioje rastas paleolitinis įklotinis strėlės antgalis. Jį tektų priskirti Svidrų kultūrai, nors yra netipiškas – įklotė be plokščio retušo. Strėlės antgalis buvo atsitiktinai pamestas arba atšautas, nes nerasta kitų paleolitinių dirbinių, nepastebėta jokių Svidrų kultūrai būdingos titnago apdirbimo technikos bruožų. Daugelį gremžtukų, rėztukų, grandukų ir kitų dirbinių datuoti sunku. Visiškai nerasta titnago dirbinių, kuriuos būtų galima sieti su Virvelinės keramikos kultūra.

Tyrinėjimų metu surinkti 1198 lipdytinės keramikos fragmentai. Paprastai tai labai smulkios šukės, jų trupiniai. 80% visų šukių ir 14 iš 18 puodų priklausė vėlyvojo neolito Virvelinės keramikos kultūros gyvenvietei. Virvelinės keramikos kompleksas Karaviškėse yra homogeniškas, priklauso santykinai vienam laikotarpiui ir yra lengvai atskiriamas nuo negausių

Nemuno kultūros priemaišų. Indai buvo profiliuotomis S pavidalo sienelėmis, plokščiadugniais. Jų gamybai naudotas smėliu, retai smėliu ir šamotu liesintas molis. Molio masė kartais akyta dėl smulkių organinių priemaišų (dumblo ?) arba dėl molio žaliavos gamtinių savybių. Dauguma puodų storasieniai, puošti 1–2 rumbais kaklelio srityje. Rumbai buvo gnaibyti, ornamentuoti nagų, įvairių formų įspaudais, įkartomis, dvigubomis duobutėmis. Rumbų puošyba atkartojama puodo briaunoje. Tik 2 puodai puošti virvučių įspaudais – tai storasienis indas ir taurelė. Beveik visos virvelinės keramikos šukės priklausė iš 1999 m. tyrinėjimų žinomiems puodams.

Karaviškių virvelinė keramika turi analogų Pietų Lietuvoje (Gribašos 4-oji, Lynupis, Margių 1-oji ir kt.), Vakarų Baltarusijoje, Kretuono 1A, Pakretuonės, Aboros 1-oji, Šventosios 1A gyvenvietėse ir gali būti priskirta ankstyviausiai Virvelinės keramikos kultūros fazei Rytų Pabaltijyje.

Kartu su virveline keramika pasitaikė pavienių, plačiai pasklidusių smailiadugnių puodų šukių, kurios priklausė keturiems vidurinio (?) neolito Nemuno kultūros indams. Jų molio masė buvo liesinta kapotais augalais bei grūstu kvarcitu. Paviršius puošta duobutėmis, dantyto bei linijinio štampos įspaudais.

Didžiausios Pietų Lietuvoje Virvelinės keramikos kultūros gyvenvietės Karaviškėse tyrinėjimus numatoma pratęsti.

THE STONE AGE SETTLEMENT KARAVIŠKĖS 6

In 2000 the excavations of Karaviškės settlement 6 (Varėna district) were continued. The area of 113 m² was explored. The total of 1198 fragments of pottery and 1617 flint artefacts were collected. The uncovered finds belonged to settlements of Early Mesolithic, Middle Neolithic Nemunas culture and Early Corded Ware culture.

KALVIŲ SENOVĖS GYVENVIETĖ

Egidijus ŠATAVIČIUS

Kalvių senovės gyvenvietė (Kaišiadorių r., Kruonio sen.) yra 0,8 km į PV nuo Kalvių bažnyčios, 0,55 km į ŠV nuo Kalvių–Vilūnų kelio, 0,1 km į V nuo Kalvių ežero įlankos V kranto ir 50 m į ŠR nuo Basonių II – Kalvių kelio. Gyvenvietė įkurta ant stataus ir aukšto smėlėto ežero kranto ir užima 0,85 ha plotą.

Paminklas saugomas kaip Basonių antrojo kaimo senovės gyvenvietė (A 59). Jo teritorija nuo seno ariama. Pastaraisiais metais šis paminklas atsidūrė privačioje teritorijoje, nuosavybės doku-

mentuose neišrašius jokio apsauginio reglamento.

2000 m. KŠM tęsė šios gyvenvietės tyrinėjimus (žr. *ATL 1998 ir 1999 metais*, V., 2000, p. 66–67). Paminklo Š dalyje, miško ir ariamo lauko riboje, ištirtas 40 m² (10x4 m) dydžio plotas. Iš viso per du sezonus ištirtas 80 m² plotas.

Perkasoje pastebėtas toks susisluoksniavimas: viršuje buvo 23–60 cm storio armuo – pilkas žvyringas sluoksnis, giliau slūgsojo šviesios spalvos žvyras – įžemis. Pastarojo sluoksnio viršuje, iš karto po ari-